

Erç
Taran dı

163460

İSLÂM TARİH, SANAT VE KÜLTÜR ARAŞTIRMA MERKEZİ
(IRCICA)

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	163460
Tas. No:	949.6 BALİ

BALKANLAR'DA İSLÂM MEDENİYETİ
II. MİLLETLERARASI SEMPOZYUMU TEBLİĞLERİ
Tiran, Arnavutluk, 4-7 Aralık 2003

İstanbul, 2006

İslâm Medeniyeti Tarihi Kaynak ve İncelemeleri Dizisi; No. 14

ISBN 92-9063-152-X (Türkçe tebliğler)
ISBN 92-9063-151-1 (İngilizce tebliğler)
ISBN 92-9063-153-8 (Arnavutça tebliğler)
ISBN 92-9063-154-6 (Takım)

İslâm Konferansı Teşkilâtı
İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA)
Barbaros Bulvarı, Yıldız Sarayı, Seyir Köşkü
34349, Beşiktaş, İstanbul-Türkiye

Tel: +90 212 259 17 42
Faks: +90 212 258 43 65
E-posta: ircica@ircica.org
Web sitesi: www.ircica.org

© 2006 IRCICA

Önsöz: Halit Eren

Yayına Hazırlayan: Ali Çaksu

Baskı: Birmat Matbaacılık Ltd. Şti, İstanbul

IRCICA Kütüphanesi Katalog bilgileri

Balkanlar'da İslâm Medeniyeti Milletlerarası Sempozyumu (2.: 4-7
Aralık 2003: Tiran)

Balkanlar'da İslâm medeniyeti II. milletlerarası sempozyumu
tebliğleri / editör Ali Çaksu; önsöz Halit Eren.- İstanbul: İslâm Tarih,
Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi, 2006.

xii, 541 s.: res. (çoğu rnk.), hrt., plan; 24 sm.- (İslâm medeniyeti
tarihi kaynak ve incelemeleri dizisi; no.14)

Dipnot var.

ISBN 92-9063-152-X (Türkçe tebliğler) ISBN 92-9063-154-6
(Takım)

1. Medeniyet, İslâm--Balkan Ülkeleri--Kongreler. 2. Medeniyet,
Türk--Balkan Ülkeleri--Kongreler. I. Çaksu, Ali. II. Eren, Halit. III.
k.a. IV. Seri.
949--dos21

BİR OSMANLI SEYYAHININ RUMELİ İZLENİMLERİ

Mahmut AK*

Resmî bir görev gereği veya ticarî bir amaç ile değil de, memleketi Trabzon'dan ayrılıp yaz kış demeden yeni yerler gezip görmek, yeni şeyler öğrenmek üzere, yani doğrudan doğruya seyahat amacıyla yaptığı geziler XVI. yüzyıl aydınlarından Aşık Mehmed'i Osmanlı coğrafyacıları ve seyyahları arasında öncü kılmıştır. Nitekim o, 1576-1598 yılları arasında 25 yıla yaklaşan bir dönemde Hazar Denizi'nden Macaristan'ın batısına, Kırım'dan Kahire ve Beyrut-Şam hattına uzanan geniş bir coğrafyada gerçekleştirdiği seyahatleri sırasında çok önemli gözlemlerde bulunmuş, dahası bunları kayda geçirerek coğrafya ve seyahat tarihine önemli bir katkı sağlamıştır.

Menâzirü'l-Avâlim adını verdiği ve 6 Nisan 1598 tarihinde telifini bitirdiği eseri,¹ coğrafya kitabı olması yanında, aynı zamanda bir seyahat ve hatıra numunesidir. 620 varak hacmindeki eserde 265 varak bütünüyle şehirlere tahsis edilmiştir. Ayrıca iki "bab" halinde plânlanmış olan eserin, II. babına ait "manzara" olarak isimlendirilen bölümleri yine şehirlerle ilgili olarak ve göl, kaplıca, su kuyusu ve kaynakları, dağlar gibi unsurları da ihtiva edecek şekilde tertip edilmiştir.

*Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.

¹ *Menâzirü'l-Avâlim*'in müellif müsveddesi Süleymaniye Ktb. Halet Efendi Kısmı nr. 616'da kayıtlıdır. Bu nüsha esas alınıp diğer nüshalarla kontrolü yapılarak metnin transkripsiyonu, muhtevası, kaynakları, tesirleri ve öneminin geniş bir tahlili için bkz. Mahmut Ak, *Menâzirü'l-Avâlim (Tahlil-Metin)*, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, İstanbul 1997, basılmamış doktora tezi, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Genel Kitaplık, nr. Dr. TE 116.

Tam anlamıyla bir Osmanlı seyyahı olan Aşık Mehmed, 994-998/1586-1590, 1001/1592 ve 1002-1003/1593-1594 yıllarında yaklaşık olarak 5-6 sene bulunduğu Rumeli hakkında, gerek şehirleri tanıttığı bölümde gerekse yardımcı unsurlar için ayrılan kısımlarda önemli gözlem ve bilgilere yer vermiştir.

Aşık Mehmed, bu süre içerisinde genel gezi program ve metoduna uygun olarak belirli yerleri merkez seçip oralarda uzun süreli oturmak ve çevresindeki yerleşim yerleri ve coğrafi mekânları gezip görmek üzere birçok yerde bulunmuştur. Nitekim Serez'de önce 1586 yılında 4-5 ay, sonra 1587 yılında 2 aya yakın; Sidrekabsi'de 1586-1589 arasında 2 yıldan fazla; Dırama'da 1587 yılında 1 ay; Sofya'da aynı yılda 15 gün; Dopniçe'de 1588'de 2 aydan fazla; 1593 yılında Üsküp'te 3 gün, Priştine'de 4 gün, Tata'da 6 gün ve Kıratova'da 1-2 ay; nihayet Selanik'te defalarca ve uzun süre ikamet suretiyle bulunmuştur. Bu seyahatlerin önemli bir bölümünü, Kıratova kadısı Kınalızade Ali Efendi'nin oğlu Hüseyin Efendi'nin "hizmet ve sohbetinde" olarak gerçekleştirmiştir. Beraberliklerinin bir kısmı da Sadrazam Sinan Paşa'nın (ö. 1596) Yanık seferi içerisinde operasyon bölgesinde geçmiştir.

Yazar, bu ikamet ve gezileri sırasında gördüklerini ve bunları daha güvenilir kılmak üzere sözlü ve kitabî kaynaklara dayalı bilgilerini eserin genel plânı içerisinde titiz bir sistematik düzen ile sunmuştur. Nitekim, eserin II. babının göllere ayrılan 7. Manzara'sında "Feth-i Buhayrât-ı Rum-ili" ve "Feth-i Buhayrât-ı Macaristan" başlıkları ile 15 göl tanıtılmıştır. Rumeli göllerinden olarak Çekmece-i Sagîr, Çekmece-i Kebîr, Beşik, Eyvasil, Lanza, Vardar, Doksanboz, Yayılar, Harcan, Doyuran, Kesriye ve Ohri gölleri hakkında bilgi verilmiştir (vr. 95a-97a). Verilen bu bilgiler bütünüyle yazarın kendi gözlem ve incelemelerine dayanmaktadır. Göller tanıtılırken gölün ismi, yeri, şekli ve ölçüleri, suyunun özellikleri, hangi balıkların yetiştiği, ticaretinin yapılıp yapılmadığı ve yapıyorsa bunun kimler tarafından gerçekleştirildiği, kenarındaki meskûn mahaller ile civarındaki kasaba ve şehirler hakkında bilgi sunulmuştur.

Menâzrü'l-Avâlim'de nehirlerle tahsis edilen 8. Manzara'da "Feth-i Enhâr-ı Rum-ili ve Macaristan ve Bosna" başlığı altında 15 nehir ele alınmıştır. Bunlar Meriç, Tunca, Arda, Karasu, İbsala, Orfan, Vardar, Neretve, Morova, Sava, Tise, Küpe, Tuna, Özü ve Ton nehirleridir (vr. 114b-116a). Yazar bu bölümlerde kendi gözlem ve duyularına dayalı olarak, nehirlerin çıktığı dağlar, güzergâhı ve bu sırada uğradığı şehirler, suyunun mahiyet ve miktarı, geçit verip vermediği; üzerlerinde varsa meşhur köprüler, bu cümleden olarak

Neretve üzerindeki Mostar köprüsü (vr. 115a) ve nehirlerin hangi göl veya denize döküldüğü hakkında açıklamalar yapmaktadır.²

Eserde, su kaynaklarına ayrılan 9. Manzara'da Sidrekabsi'de Sina adlı köydeki bir su kaynağı "Ayn-ı Sinâ" adıyla ele alınmış; defalarca görüldüğü vurgulanarak nereden ve nasıl çıktığı, suyunun miktarı ve mahiyeti tanıtılmıştır (vr. 116a).

Kaplıcaların tanıtıldığı 10. Manzara'da "Feth-i Germâbhâ-yı Rum-ili" başlığı ile 11 kaplıca incelenmiştir. Bunlar Lankaza, Beşik, Demür-hisar, Dolyan, Köstendil, Sipar-ova, Köstence, Sofya, Tata, Budim ve Sahrâ-yı Budim kaplıcalarıdır (vr. 121b-123a).³ Kaplıcalar konusu işlenirken, ilgili kaplıcanın nerede bulunduğu, suyunun özellikleri, şifalı olup olmadığı, üzerinde herhangi bir tesis yapılıp yapılmadığı, yapılmışsa bunun kim tarafından gerçekleştirildiği ve halk tarafından gördüğü ilginin mahiyeti vurgulanmaktadır.

Dağların anlatıldığı 11. Manzarada "Feth-i Cibâl-i Rum-ili" başlığı altında 9 dağa temas edilmiştir. Bunlar Siroz, Yenice-i Vardar, Hortaş, Sidrekabsi, Kalabak Kaya, Kara-su, Eğri-su, Köstendil ve Dopniçe dağlarıdır (vr. 143a-145a). Aşık Mehmed kendi gözlem ve incelemeleri yanında duyularına dayalı olarak ele aldığı bu dağlara ait bölümlerde, ilgili dağın coğrafi konumu, hangi şehre yakın olduğu, üzerindeki veya civarındaki yerleşim yerleri, büyüklüğü, varsa yaylası, meşhur olan herhangi bir mıntıkası, üzerinde mevcut kilise ve manastırlar hakkında bilgi vermiştir.

Menâzirü'l-Avâlim'in şehirlere ayrılan 12. Manzara'sında eserin düzeni içerisinde muhtelif yerlerde olmak üzere birçok Rumeli şehri hakkında, önemli bir kısmı orijinal olan değerli bilgilere yer verilmiştir.

Aşık Mehmed, eserinde şehirleri klasik tertibe uygun olarak ele almıştır. Şehirler önce Batlamyus'un hakikî iklimlerine göre, daha sonra da ait olduğu hakikî iklim içerisinde Ebülfidâ'nın (ö. 1331) sistemindeki hangi örfî iklimde yer aldığına göre sıralanmıştır. Rumeli şehirleri Batlamyus'un 4, 5 ve 6. iklimleri içerisinde sayılmıştır. Örfî iklimlerden yirmi sekizincisi "Cânibü's-şimâli el-müştemil alâ-bilâd-ı Ümem-i Muhtelife" adı ile Rumeli şehirlerine

² Bilgileri büyük bir titizlik ve güçlü bir muhakeme ile eserine aldığı bilinen Aşık Mehmed, nadir görülen yanlışlarından birisini de maalesef Meriç nehrinin döküldüğü deniz konusunda yapmıştır. Nitekim, Akdeniz'e (Ege Denizi) döküldüğü bilinen bu nehrin Karadeniz'e döküldüğünü söyleyerek (vr. 114b) hata yapmıştır.

³ Bu bölümün sonunda Zekeriya Kazvini'nin (ö. 1283) *Âsârü'l-Bilâd* adlı eserinden istifade ile Endülü's'te bulunan Melyane, Üşbûne ve Bilkvâr adlı üç kaplıcaya daha yer verilmiştir.

tahsis edilmiştir. Aşık Mehmed ise eserinde İslâm coğrafyacılarının bu tasnifini esas almakla birlikte, klasik coğrafya eserlerinde hakkında bilgi bulunmayan veya hangi iklime ait olduğu şüpheli olan, özellikle kendisinin uğradığı ve bütünüyle kendi gözlem ve duyularıyla kaleme aldığı şehirleri, ilgili örfî iklimin sonunda “Tezyîlü'l-iklîmi'l-örfi” başlığı ile ek halinde sunmuştur.⁴

4. iklimde İsniye (vr. 314a); **5. iklimde** Lunberdiyye, Rûmiyye ve Makzûniyye (vr. II, 10b-14b) ile bu kısmın ek bölümünde Selanik, Siroz, Yenice-i Vardar, Sidrekabsi, Avret-hisarı, Doyuran, Demür-hisar, Dırana, Orfan, Piravüšte, Yenice-i Kara-su, Gümülçine, Mekri, Fere, İbsala, Eyneçük, Magalgar, Rodoscuk, Usturumca, İştib, Kıratova, Üsküb, Sofya, Dopniçe, Köstendil, Dobrevenik, Atene, Beligrad-ı Arnavud, Tırhala, Yeni-şehir, Karaferye (vr. II, 14b-23a); **6. iklimde** Cillıkayye, Bîze, Cenova, Bündükayye, Bulya, Bürşan, Kostantiniyye, Ebzû, Belencer ve Siyâkûh (vr. II, 35a-49b) ile Tezyil kısmında Çorlu, Vize, Birgos, Baba-eskisi, Hafsa, Edrene, Yanbolı, Filbe, Piriştine, Yagodine, Beligrad-ı Semendere, Mitrofcâ, Ösek, Tata, Semartin, Gülvar, İstuni-Beligrad, Budun, Eğri, İstürügon, Sunbur ve Varadin (vr. II, 50a-55a),⁵ hakkında bilgi verilen Rumeli şehirleridir.⁶

Aşık Mehmed şehirleri sunarken, belirli bir metod izlemektedir. Önce o yerin doğru okunuşunu tespit etmeye çalışmaktadır. Şehrin coğrafi mevkiini belirttikten sonra sıkı bir kaynak tenkidi yaparak İslâm coğrafyacılarındaki bilgileri mukayeseli bir biçimde kullanmaktadır. Nihayet kendi gözlem ve duyularını ilave etmektedir.

Menâzirü'l-Avâlim'de herhangi bir şehir hakkında ne tür bilgilerin verildiğini görebilmek düşüncesiyle, ana hatlarıyla Selanik şehrinin tanıtımına (vr. II, 14b-17b) göz atılabilir: ⁷

⁴ Burada geçen yer adlarının okunuşunda Aşık Mehmed'in tercihi esas alınmıştır.

⁵ Bu son Tezyil kısmının ilk şehirleri olarak Kırım civarındaki Çerkes, Temrük ve Semend'e yer verilmiştir (vr. II, 50a-51a). Yazarın kendi gözlemlerine dayanarak işlediği bu üç şehirden ayrı olarak aynı Tezyil kısmının sonunda, Avrupa şehirleri olduğu vurgulanarak, ancak sunulan bilgiler güncelleştirilmeden *Âsârü'l-Bilâd*'dan naklen Efrencce, Ebulde, Eşt, Efs, Bânî ve Erişe, İntiraht, Bürdil, Rodom, Kürnite, Kirmale ve Magance şehirlerinin tanıtımı yapılmıştır (vr. II, 55b-56b).

⁶ 7. iklimin içerisinde sunulan bazı şehirlerden bir kısmı Tuna havzası şehirleri olmakla birlikte genellikle Karadeniz'in kuzeyinde, daha çok da Kırım civarında bulunan yerleşim yerleridir. Bunlar Şintiyaku, Sakçı, Akça-kırman, Tırnav, Sarı-kırman, Kırkırı, Sûdak, Sulgat, Kefe, Kerş, Azak, Saray, Ükek ve Bulâr ile Tezyil kısmında Rus, Sıkdâb, Vereng, Veysû ve Yura şehirleridir (vr. II, 58b-64a).

⁷ *Menâzirü'l-Avâlim*'de bulunan Selanik şehri ile ilgili bilgilerin transkripsiyonu Ek olarak sunulmuştur.

Önce Selanik kelimesinin okunuşu, “zabt” denilen yöntemle hece hece belirtip hangi iklimde yer aldığı ilave edilmiştir. *Nişancı Tarihi*'ne göre şehrin Osmanlılar tarafından ne zaman alındığı ortaya konulduktan sonra, yazarın uzun süre Selanik'te bulunmasının da sağladığı imkânla kendi gözlemlerine göre şehrin tanıtımına geçilmiştir. Şehrin yerleşim şekli, suru, limanı, çarşısı ve pazarları, mevcut beş adet kapısı, kapıların adları⁸ ve hangi yöne açıldıkları, şehirde 11 cami bulunduğu, bunlardan 7 adedinin kilise ve manastırdan çevrilmiş “kâfirî binâlar” olduğu, 4 adedinin de Osmanlı döneminde yapılmış cami ve mescid olduğu, bunların her birinin ismi,⁹ banileri ve mevcut durumları, isimleri ve özellikleriyle şehirde bulunan 9 adet hamam,¹⁰ şehirdeki iş kolları, bu arada bezzazistan, büyük hanlar¹¹ ve yahudilerin şehirdeki faaliyetleri, özellikle dokumacılık alanındaki çalışmaları, nihayet Selanik civarındaki bazı küçük yerleşim yerleri ve Selanik'e komşu şehirlerin hangi yönde ve ne kadar uzaklıkta buldukları üzerinde durulmuştur.

Menâzrû'l-Avâlim'in madenlere tahsis edilen 15. Manzara'sında altın (*zeheb*) ve gümüş (*fidda*) madenleri incelenirken (vr. II, 72a-74a) daha ziyade Hamdullah Müstevfî'nin (ö. 1350) *Nüzhetü'l-Kulûb*'u esas alınmışsa da, buradaki bazı ifadeleri tashih ve ikmal etmek için yazarın Kıratova, Köstendil ve Sidrekabsi civarındaki gözlem sonuçları da sunulmuştur.

Çok geniş ve ayrıntılı bir plân ile hayvanların tanıtıldığı 17. Manzarada¹² suda yaşayan hayvanlar içerisinde su ürünleri tanıtılırken, yazarın bizzat gördüğü ve tadına baktığı 37 tür müstakîl olarak “Arz-ı Hayvânât-ı Mâiyye-i Meşhûd-ı

⁸ Aşık Mehmed'in verdiği bilgilere göre, Selanik'te bulunan beş kapı, İskele Kapısı da denilen Bâb-ı Bahr, Bâb-ı Vardar, şehir halkının Yeni Kapı dediği Bâb-ı Cedîd, Kule Kapısı olarak da bilinen Bâb-ı Cebel ve Bâb-ı Gelemerye'dir.

⁹ *Menâzrû'l-Avâlim*'de adı geçen kilise ve manastırlardan çevrilmiş 7 cami, Câmî-i Kasımiyye, Câmî-i Atîk, Câmî-i Ayasofya, Câmî-i Kasım Paşa-yı Cezerî, Câmî-i Yakub Paşa, Câmî-i Saray ve Câmî-i Sinan Paşa'dır.

Selanik'te Osmanlılar tarafından ilk defa olarak yapılan camiler de, İshak Paşa, Pişmaniye, Hamza Bey ve Akça Mescid'dir.

¹⁰ Bu selanik'te bulunan hamamların meşhurları Bey Hamamı, Mustafa Paşa Hamamı, Hüsrev Kethuda Hamamı, Halil Ağa Hamamı, Kule Hamamı, Şenkel Hamamı ve Cezerî Kasım Paşa Hamamı'dır. Dokuzuncu hamam ise ismi verilmeden tanıtılmıştır.

¹¹ Şehirdeki büyük hanlar içerisinde özellikle Mustafa Paşa, Suluca ve Malta Hanlarına dikkat çekilmiştir.

¹² Bu manzara üç “feth”e, her feth de kendi içerisinde “arz”lara taksim edilmiş, arzlar da her hayvan madde başı kabul edilerek alfabe sırasıyla tanıtılmıştır. Kara hayvanları “Feth-i Hayvânât-ı Berri” üst başlığı altında ehli, zararsız vahşî, zararlı ve yırtıcı hayvanlar, haşerât ve masallarla efsanelerde yer alan hayvanlar şeklinde tasnif edilmiştir (vr. II, 119b-158b). Suda yaşayan hayvanlar “Feth-i Hayvânât-ı Bahri” (vr. II, 158b-169b), uçanlar ise “Feth-i Hayvânât-ı Hevâyi” (vr. II, 169b-219b) başlığı ile yine alfabe sırasıyla ele alınmıştır.

Râkımü'l-Hurûf' (vr. II, 165a-169b) başlığı altında ele alınmıştır. Alfabetik olarak sıralanan bu türler, İhtapot, Ahyonus, İstakos, İstiridye, İskumru, İstavrid, Ala, Ümidye, Ülüfer, İzmarid, İzvürdukla, Bagurye, Balamud, Pisi, Borı, Tekir, Teke, Habsi, Hirsûf, Dübbü'l-Mâ, Dil, Sulina, Sazan, Turna, Kalkan, Kılıc, Kaya, Kerevide, Kefal, Lakerde, Liparida, Ligya, Levrek, Mersin, Mürekkeb, Mezgid ve Yayın'dır. Yazar buradaki 37 türden birçoğunu Rumeli'deki göl ve ırmaklarda görüp yediğini belirttikten sonra özelliklerini saymaktadır.

Görüldüğü gibi Aşık Mehmed'in doğrudan doğruya kendi gözlemlerine dayalı olarak Rumeli hakkında verdiği bilgileri maddeler halinde saymak bile bir tebliğin sınırlarını zorlamaktadır. Bunların metinlerinin incelenmesi¹³ hem Rumeli hem de Aşık Mehmed ve *Menâzirü'l-Avâlim*'inin değerini anlamak için gerekli ve faydalı bir uğraş olacaktır.

¹³ *Menâzirü'l-Avâlim*'in modern araştırmacıların ilgisini çekmesi Selanik hakkında verdiği bilgiler aracılığı ile olmuştur. Macaristan kaplıcaları hakkında verilen bilgiler de E. H. Ayverdi tarafından ayrıntılı olarak kullanılmıştır. Eserin bütününe, özellikle de Rumeli coğrafyası hakkında ihtiva ettiği bilgilerin Osmanlı müellifleri ve modern araştırmacıları etkilemesi hakkında bkz. Mahmut Ak, *a.g.t.*, Tahlil, s. 111-160.

E.K

SELÂNİK¹⁴

[II,14b] **Selânik:** Feth-i sîn-i mühmele ve lâm ve elif ve nûn-ı meksûre ve yâ-i müsennât-ı tahtıyye ve âhiri kâf iledür. Yirmi sekizinci iklim-i 'örfi olan Cânib-i Şimâlî'dedür.

Mehmed b. Ramazân et-Tevkî'î'nün tahrîr itdüğü kitâb-ı *Tevârîh-i Âl-i 'Osmânî*'da mezkûr olduğı üzere sene sitte ve tis'in ve seb'a-mi'e'de efrenc süfün [ü] merâkib ile sevâhil-i Bahr-i Rûm'da fütûhât-ı selâfîn-i 'Osmâniyye olan mevâzı'ı nehb ü gâret itmeğın kâmi'-i 'urûk-i dalâl u tıgıân ve râbi'-i selâfîn-i Âl-i 'Osmân Yıldırım Bâyezîd Hân mânend-i berk-ı hâtîf Rûm-iline geçüp Selânik'i feth itmişdür ve kitâb-ı tevârîh-i mezkûrda dahi sâdis-i selâfîn-i Âl-i 'Osmân olan Sultân Murâd Hân-ı sâni ibn Sultân Mehmed Hân-ı evvel 'ahdinde sene ihdâ ve selâsîn ve semâne-mi'e'de feth-i Selânik def'a-i uhrâda dahi mezkûrdur ve'l-'uhdetü 'alâ-müverrihi'l-mezkûr. Râkımü'l-hurûf [II,15a] kavli ve müşâhedesi üzere Selânik medîne-i 'azîmedür ve sûr-ı 'azîmi vardır. Sûrınun tûli üç mîlden ziyâde ve 'arzı iki mîle karîbdür ve Selânik Bahr-i Rûm'dan cânib-i cenûba mümtedd olmuş bir havrun müntehâsında sâhil-i bahr üzredür ve bu havrun ya'nî bahrden mümtedd olan dilün tûli yüz mîlden ekser ve 'arzı yirmi mîlden ekserdür ve sûr-ı Selânik'den cânib-i bahrde vâkı' olan hâyiṭun ekser mevâzı'ına mâ-i bahr mülâsıkdur. Ancak İskele Kapısı demekle ma'rûf bâb-ı sûrından bahr üzere olan hâyiṭ-ı sûrun cânib-i garbide intihâsına dek vâkı' olan hâyiṭ ile bahr beyinde fâsıla vardır. Bu fâsılanun öni Selânik'e Mısır ve Şâm ve Frenc-i Rûm'dan gelen süfün ve merâkibün mecma'ı ve limanıdır ve bu fâsılada tüccâr-ı Msr'un ve gayün dükkân ve esvâk ve mehâzini vardır. Sene sitte ve semânîn ve tis'a-mi'e'de kazâ-i Selânik ba'zı zamîme ile mevleviyyet olup mevleviyyet ile 'ulemâ-i Rûm'dan 'Arab-zâde demekle ma'rûf 'umdetü'l-fuzalâ 'Abdü'r-raûf Efendi'ye tevcih olunduğı târiḫlerde bu fâsıla-i bahr ve sûr-ı Selânik olan mevzı'da mûmâ-ileyh bir mescid-i câmi'-i muhtasar ve fevkânî binâ itmişdür ve havâlî-i taht-ı câmi' Türkî zebânda tarabzan lafzı ile ta'bîr olunan ahşâb ile muhât bir mecma'-ı inbisâtdur ve bu câmi'un

¹⁴ Bu kısım *Menâzirü'l-avâlim*'in Süleymaniye Ktb., Halet Efendi Kısım, nr. 616'da bulunan ve müellif müsveddesi olarak iki kitaptan meydana gelen nüshasının ikinci kitabından alınmıştır.

taraf-ı kublîsi ve hâyit-ı sûr-ı Selânik'ün hâricine müttasıl mevzı' sûk-ı resen-i bâfândur ve bu sûkun müntehâsı Selânik'ün debâgat-hânesidür. Dâhil-i medîne-i Selânik'den câri olan çirkâb bu debâgat-hâneye mürûr itdüğünden gayrı ba'zı miyâh-ı tâhire ile âbâr-ı nazîfesi dahi vardır ve sûr-ı Selânik'ün cânib-i garbî-i cenûbîsi cibâle müntehîdür ve cibâle mün-tehî olduğu mevzı'da bir hısn-ı haşîni vardır. Bu hısnun dâhilinde mescid-i câmi'i ve hammâmı ve havâlisinde sûk-ı muhtasarı vardır ve sûr-ı Selânik'ün cânib-i deryâdan mâ-'adâ olan hîfânı dûtâdur. Lâkin bir kat dîvârına harâb târi olmuşdur ve sûr-ı Selânik'ün hâricinde 'imârât ve dûr ve büyütl ve menâzil-i nâs yokdur. Mecmû' 'imârâtı dâhil-i sûrdadır ve hâric-i sûr-ı Selânik'de ehl-i Selânik'ün besâtîn ve kürûm ve hadâyıkı vardır ve Selânik'ün miyâhı kanavâtındadır. Hortâc Suyı dimekle ma'rûf bir âbı vardır. Kârîz ve kanâ ile Cebel-i Hortâc'dan nâzil olur ki mesâfe-i cereyânı nısf merhaleye karîbdür ve Yeni Su dimekle ma'rûf bir âb-ı 'azîmi dahi vardır. Bu dahi kanâ ve kârîz ile mesâfe-i ba'ideden gelir ve Hortâc Suyı Yeni Su'dan ehafdür ve sûr-ı Selânik'ün beş kapusı vardır. Evvel Bâb-ı Bahr'dür ki İskele Kapusu dimekle ma'rûfdür. Sânî Bâb-ı Vardar'dur ki Vardar bu bâbun hâricinde nevâhî-i Selânik'den bir nâhiyedür ve zabt-ı lafzı vâv ve elif ve râ ve dâl-ı mühmeleteyn ve elif ve âhiri râ-i sâniye iledür. Sâlis Bâb-ı Cedîd'dür ki ehl-i Selânik'ün lisânında Yeni Kapu dimekle meşhûrdur. Râbî Bâb-ı Cebel'dür ki Kule Kapusu dimekle ma'rûfdür. Hâmis Bâb-ı Gelemerye fetî-i kâf-ı 'Acemiyye ve lâm ve mîm ve râ-i mühmele-i meksûre ve fetî-i yâ-i müsennât-ı tahtiyye ve âhiri hâ ile bu bâbun hâricinde nevâhî-i Selânik'den bir nâhiyedür ve sûr-ı Selânik'ün Bâb-ı Gelemeryesi [II,15b] ve Bâb-ı Vardar'ı kürbında iki burc-ı 'azîmi vardır ki müstakıll hafaza ile mahfûzdur ve ehl-i Selânik bu burclarun birine Gelemerye Kulesi ve birine Vardar Kulesi dirler. İkisi dahi burc-ı müşeyyed ve üstüvâr ve sûr-ı Selânik'e cânib-i deryâda iki nıgehân-ı pâydârdur ve kal'a-i 'atîkasından ve hâricinden mâ-'adâ sûr-ı medîne-i Selânik dâhilinde ikâmet-i salât-ı cum'a olunur on bir 'aded câmi'-i zîbâ ve mescid-i dil-güşâsı vardır. Yedi 'adedi binâ-i kâfirîdür. Kable'l-fetî kenâyis-i Nasârâ idi ve dört 'adedi binâ-i İslâm'dur ki ba'de'l-fetî ashâb-ı hayrât ve erbâb-ı müberrât-ı ehl-i İslâm şey'en fe-şey'en binâ itmişlerdür ve binâ-i kâfirî olanlardan evvel Câmi'-i Kâsımıyye'dür ki râkümü'l-hurûf bu câmi' kapusunun 'atebe-i 'ulyâsı üzre hacerde menkûş târihin gördüm. Mehmed b. Ramazân et-Tevkî'î'nün tahrîr itdüğü *Tevârîh-i Âl-i 'Osmânî*'de mukayyed olduğu üzre sene ihdâ ve selâsîn ve semâne-mi'e'de Selânik'i fetî iden Sultân Murâd-ı sâni -tâbe serâhu- fetîhinden berü ma'bed-i ehl-i İslâm'dur. Sâni Câmi'-i 'Atîk'dür ki bu câmi' binâsı ile Câmi'-i Kâsımıyye binâsı tarh u resmde birbirine müşâbihdür ve Câmi'-i 'Atîk dahi zemân-ı fetîhden berü ma'bed-i ehl-i İslâm'dur. Sâlis Câmi'-i Ayasofya'dur ve bu câmi' merhûm ve mgfûrun-leh Sultân Sü-leymân Hân -tâbe serâhu- vüzerâsından vezîr-i a'zam ve maktûl olan İbrahim Paşa -

rahimehü'llâh- Nasârâ yedinden ahz idüp cânib-i şarkisinde bir minâre-i mevzûne ve şebâ ve haremde âb-ı firâvânî câri ruhâmdan bir havz ve şâdurvân-ı zîbâ binâ itmişdür. Râbi' ebvâb-ı sûr-ı Selânîk'den Bâb-ı Cedîd kurbında Câmî'-i Kâsım Paşa-yı Cezerî'dür. Hâmis Câmî'-i Ya'kûb Paşa'dur ki bu dahi Bâb-ı Cedîd semtindedür. Sâdis Câmî'-i Sarây'dur ve Câmî'-i Sarây tesmiyesine ehl-i Selânîk kavli üzere vech budur ki bu câmi' eyyâm-ı küffârda melik-i Selânîk'ün eyvânî ve kasrı kurbında ma'bedi idi. Sâbi' Câmî'-i Sinân Paşa'dur ki ebvâb-ı sûr-ı Selânîk'den Bâb-ı Gelemerye kurbındadır ve Nasârâ yedinde kinîse iken Kebe Kilisa demekle ma'rûf idi. Nasârâ ma'bedi iken râkımü'l-hurûf halk-ı Selânîk'den niçe ahbâb ile bunun teferrücine vardukca ma'bed-i ehl-i İslâm olmasını temennî iderdük. Bi-hamdü'llâh ki ba'de'z-zemânî'l-kalîl mâ-i mülimüz 'indü'llâh hayyiz-i kabûle mevşûl oldu ve bu câmi' üsvetü's-sâlikîn Şeyh Hortâcî sevk u i'lâmî ile vüzerâ-i selâfîn-i 'Osmâniyye'den vezîr-i a'zam iken sene erba'a ve elf Şa'bânında fevt olan Sinân Paşa -rahimehü'llâh- emr-i sultânî ile Nasârâ yedinden ahz idüp dâhîlinde minber ve mihrâb ve mahfil-i müezzinîn ve hâricinde [II,16a] hâyî-ı şarkî-i câmi'e müttasıl minâre-i güzîn ihdâsı ile ma'bed-i ehl-i İslâm ve mü'minîn ve menba'-ı 'ibâdât-ı dîn-i seyyidü'l-mürselîn olmuşdur ve râkımü'l-hurûf def'a-i ahîrede evâhîr-i sene selâs ve elfde Selânîk'de olduğum eyyâmda Şeyh-i Ø mûmâ-ileyh bu câmi'-i dil-güşânun minâresi ve haremî ve ebvâb ve menâzırı itmâmında sa'y u güşîş üzere olup 'atebe-i 'ulyây-ı bâb-ı câmi'de resm ü nakş olunmağa münâsib târîh iltimâsın işâret itmekle tab'-ı râkımü'l-hurûfdan bir mısra' târîh serzede olup birkaç ebyât ile bu vech üzere nazm olundu:

Târîh li-muharriri'l-hurûf

Dalâl âsârını mahv itmeğe bu cây-ı 'âliden
 Sinân Paşa 'azîmet itdi gâyet-i maksadı oldu
 Bunun fethine sa'y ü himmet itdi Şeyh Hortâcî
 Tarîk-ı hakda 'avn-i Hâdî ile mühtedî oldu
 Alındı emr-i sultânî irince kavm-i 'Îsâ'dan
 Muhammed ümmeti fethinde Şeyh'e muktedî oldu
 Kılındı çün nemâz içinde 'Â ş 1 k didi târîhin
Bu deyr-i köhne lâ-şek ehl-i İslâm ma'bedi oldu

sene 998

Nesr

Ve Şeyh-i mûmâ-ileyhün bu câmi'î tekâmîlde ve mülhakât ve zamâyimin itmâmında itdüğü himem-i 'aliyyesinden biri dahi budur ki bu câmi' ile Câmî'-i Kâsımıyye beyni bir mâile karîb mesâfe iken ve beynehümâda ezıkka-i dayyıkâ var iken Câmî'-i Kâsımıyye

kurbında ebniye-i kâfiriyyeden bir şahsun hânesinün bir mevzı'ında havz-ı şâdurvân olmağa münâsib dûrı iki zirâ'-ı neccârî ve 'ulüv ve irtifâ'ı bir zirâ'-ı neccârîden ekser zîr-i zemînde sahnı hâlî ve tirâşide yek-pâre bir sefid mermer bulunup bu mermer Câmi'-i Sinân Paşa haremünde havz-ı şâdurvân olmak münâsibdür deyü re'y olunup lâkin bu mermer batn-ı arzdan vech-i arza çıkarılması hadd-i imkândan hâric görünüp ve bu mermer olduğu mevzı' gâyet teng ve üsti elvâh-ı eşcâr ve ahşâbla mebnî bir fevkânî beyt olup vech-i arza çıktığı takdîrce bu mevzı'dan Câmi'-i Sinân Paşa'ya nakli kezâlik hayyiz-i imkândan dûr görünürken Şeyh-i mûmâ-ileyh "beytu'llâha hîdmet hasebiyye 'ibâdetden ma'dûddur" deyü Selânik'ün erbâb-ı hirefinden şebbân ve ahdâsa ve Selânik limânında olan ashâb-ı süfün ve merâkib levendlerine işâret ve iltimâs ile bu mermeri mevzı'ından rûy-ı zemîne ihrâc için halk-ı kesîr müctemi' olup 'azîm ve zaîm hûbâl-i süfün ile bu mermeri rabt idüp ve mevzı'-ı mermer fevkında olan beyt-i fevkânîyi mâl-ı vakf-ı Câmi'-i Sinân Paşa'dan girü mevki'ına ikâ' itmek üzere ref' idüp makara ile ve zor-ı bâzû ile bu mermeri vech-i arza çıkarup ba'dehû Türkî dilde kızak didükleri ahşâb üzere tahmîl idüp ol emkine-i dayıkadan Câmi'-i Sinân Paşa'ya nakl idüp vast-ı harem-i câmi'de vaz' u nasb itdi. Râkımü'l-hurûf halk bu mermeri batn-ı arzdan ihrâc iderken teferrüc ve müşâhedesine vardum. Rûy-ı zemîne çıkması gâyet 'asîr belki hadd-i imkândan hâric görindi idi. Himmetü'r-ricâl takla'u'l-cibâl fahvâsı üzere himmet-i Şeyh Hortâcî ve i'ânet-i halk ile mekândan mekâna nakli emr-i sehil oldu ve bu câmi'-i şerîf ve ma'bed-i laţîf 'ulemâ-i kirâm ve fuzalâ-i zevi'l-ihtirâmdan üsvetü'l-müdekkikîn Mevlânâ 'Abdü'r-rahîm Efendi el-Hamîdî mahrûse-i Selânik'e def'a-i sânde sene semân ve tis'in ve tis'a-mi'e târifinde kâdî oldukda mûmâ-ileyhün 'arzı ile deyr-i mezbûrun fetihî müyesser ve mukadder olup bi-i'âneti'llâhi sübhânehû Şeyh Hortâcî dahi 'an-samîmi'l-bâl ta'mîr ve meremmâta mübâşeret eylemiş idi ve medîne-i Selânik'de binâ-i İslâmî olan cevâmî'den evvel Câmi'-i İshak Paşa'dur ve İshak Paşa vüzerâ-i selâtn-i 'Osmâniyye'den bir sâhibü'l-hayrdur ve bu câmi' iki kubbeli bir câmi'-i muhtasaru'l-binâ ve ma'bed-i dil-güşâdur ve sâhibü'l-hayr-ı mezkûrun câmi'i kurbında matbah-ı ta'âm ve dârü'z-zıyâfe-i müsâfirini vardur. Sâni Câmi'-i Pişmâniyye'dür. Ehl-i Selânik kavlince bu câmi'i Dervîş Çelebi nâm bir mâl-dâr ve ehl-i gınâ bina itmeğe şurû' idüp itmâm-ı binâya karîb zemânda "cümle-i mâ-meleküm bu câmi'ün itmâmına ve evkâfına kifâyet itmez" deyü binâ-i câmi'e nâdim olmağa bu câmi'i nedâmet-i bânîsine nisbet ile Pişmâniyye tesmiye itdiler. Mekân-ı mürtefi'de bir câmi'-i laţîfdür. Sâlis Câmi'-i Hamza Bey'dür ve bu câmi'i Hafsa binti Hamza Bey nâm hâtün binâ itmişdür. 'Ulemâ-i Rûm'dan hâyiz-i kemâlât-ı fazl u 'irfân ve fâyiz-i makâlât-ı tahkîk u ikân Kemâlü'd-dîn Mehmed b. Ahmed eş-şehîr bi-Taşköprüzâde -etâle'llâhü 'ömrehû ve efâza 'alâ-rûhü vâlidihî rahmetehû ve birrehû- Selânik'de kâdî iken sene ihdâ ve elfde râkımü'l-hurûf mûmâ-ileyh ta'yîn ve işâreti ile evkâf-ı Selânik muhâsebâtın gördüğümde [II,16b] sukûk ve sicillât-ı evkâf-ı Selânik'de mukayyed

olan evkâf-ı Câmî'-i Hamza Bey vakfiyyesin Hafsa binti Hamza Bey ismi ile sebt olunmuş buldum. Bu câmî'i binâ iden Hamza Bey olmayup duhteri Hafsa Hâtûn olduğına anunla istidlâl olundu. Gâyetül-emr evfâh-ı halkda Câmî'-i Hafsa binti Hamza Bey telaffuzı saķıl olup icâz kasdı için nihâyet-i şöhetinden muzâf mevsûfî ile mahzûf olup muzâfun-ileyh ile iktifâ olundu ve bu câmî' medîne-i Selânik'ün emâkininden mekân-ı şerîf ve encümen-i laţîfededür ve evvel binâ olundukda gâlibâ ikâmet-i salât-ı cum'a olunmak üzere binâ olunmayup gâyet ihtisâr üzere bir kubbe-i sagîre ile binâ olunmuş, ba'dehû medîne-i Selânik'de kesret-i 'imârât ve âbâdânî hasebi ile salât-ı cum'a ikâmet olunması lâzım oldukda cânib-i şarkî ve cânib-i garbî ve cânib-i şimâlisine birer miķdâr mekân dahi zamm u ilhâk olunup ve cevânib-i selâsından suffeleri müştetil harem ile mahfûf ve muhât oldu. Râbî' Câmî'-i Akça Mescid'dür ve bu câmî' evvâb-ı hısn-ı Selânik'den Bâb-ı Gelemerye semtinde ve Mahalle-i Havke'dedür ve bu cevâmî'den gayri medîne-i Selânik'de mesâcid-i mahallât yetmiş seksen 'adedden ziyâdedür ve Selânik'ün sekiz ve dokuz 'aded h a m m â m ı vardur ve meşâhîr-i hammâmâtunun dördü çiftedür ki ricâl ve nisvân için ma'an binâ olunmuşdur ve eşher-i hammâmâtı Bey Hammâmı dirler bir hammâmudur ki tarh u resmi makbûl-ı tîbâ'-ı enâmdur ve bu hammâm çiftedür ve bir hammâmı dahi Mustafa Paşa Hammâmı dirler bir hammâmudur. Câmî'-i Ayasofya kurbındadır ve bu hammâm dahi çiftedür ve bir hammâmı dahi Husrev Kethudâ Hammâmı dirler bir hammâm-ı hûb-endâmdur ve bu hammâm dahi çiftedür ve bir hammâmı dahi Halîl Ağa Hammâmı dirler mahallât-ı Yehûd içinde bir hammâmudur ve bu hammâm dahi çiftedür ve bir hammâmına dahi Kule Hammâmı dirler, çiftedür ve bir hammâmına dahi Şenkel Hammâmı dirler. Câmî'-i Hamza Bey kurbındadır ve bir hammâmına dahi Cezerî Kâsım Paşa Hammâmı dirler. Bâb-ı Vardar kurbındadır ve bir hammâmı dahi bir hammâm-ı 'atîkdür ki mesken-i kudât-ı Selânik olmağla ma'rûf olan hâne kurbındadır ve Selânik'de esvâk-ı 'âmire ve ebniye-i fâhire bî-nihâyedür ve Lonca dimekle ma'rûf olan sük-ı çuka-fürûşân [II,17a] kurbında Selânik'ün bir bezzâzistâmı vardur ve Selânik'ün 'azîm h â n l a r ı firâvândur: Hân-ı Mustafa Paşa ve Hân-ı Sulıca ve Hân-ı Malta ve bunlar emsâli hânları bî-hadd ü pâyândür ve ekseri mesken-i Yehûd'dur. Eyâdi-i Frenc'de müteezzî olan Yehûd memâlik-i efrencden nihânî firâr ile ekseri medîne-i Selânik'de karâr idüp tazyîk-ı mesâkin ve menâzil itdükleri cihetden Selânik'ün ekser hânâtın icârât-ı tavile ile isticâr idüp mesken itihâz itmışlerdür ve Hân-ı Malta mesâkin-i Yehûd olan hânlardandır ve Câmî'-i Sinân Paşa evkâfındandır. Her sene icâresi biñ dâne meskûk ve menķuş ve mâ-cere'l-menba' guruşdur ve medîne-i Selânik'ün kesret-i sükkân-ı Yehûd'dan gayri bir 'aybı yokdur. Böyle iken kesret-i Yehûd'un levâzim-i temeddün ve ictimâ' olan umûr-ı ma'âşda menâfi'-i kesîresi vardur ki Yehûd-ı Selânik işledükleri münakkaş dîvân keçeleri ve yan keçeleri gayri diyârda işlenmek müyesser değüldür. Selânik keçesinün cânib-i husn u letâfeti müttefekun-'aleyhdür ve bun-

dan gayri velense ve çukadan Yehûd-ı Selânik nesc itdükleri emti'a nihâyet kesret üzredür ve Selânik'ün 'acâyibinden biri mahallât-ı Yehûd'dan birinde olan h a v r â dur ki feth-i hâ-i mühmele ve vâv-ı sâkine ve feth-i râ-i mühmele ve âhiri elif iledür ve Yehûd lugatında havrâ dârû'ta'lîm dimekdür ve bu havrâ tûlânî bir makâmdur ve fevkânî ve tahtânî binâ-i metîndür ve tabaka-i fevkâniyyesinde câ be-câ kütbhâne-i müte'addid vardır ve tabaka-i fevkâniyyesine dürüc ve selâlîm-i mebniye ile su'ûd olunur ve tabaka-i fevkâniyyesin ferşi elvâh-ı eşcârdandır ve tabaka-i tahtâniyyesinin ferşi türâbdur ve bu havrâda aḥbâr-ı Yehûd'dan meretebe-i süflâya ki hurûf-ı heycâ mu'allimlerine varınca iki yüzden ziyâde mu'allim-i 'ulûm ve fûnûn vardır ve penç ve şeş-sâle atfâl ve sıbyân-ı Yehûd'dan sî ve çeḥl-sâle ricâle varınca bu havrâda müte'allimîn bin neferden ziyâdedür ve te'allüm heycâ iden sıbyân tabaka-i tahtâniyyededür ve te'allüm-i Tevrât iden sıbyândan ba'zı tabaka-i tâhtâniyyede ve ba'zı tabaka-i fevkâniyyededür ve tabaka-i fevkâniyyede olan müte'allimler aksâm-ı müte'addide üzredür ve her kısmı te'allüm itdüğü fennün kadrince mu'teber ve mu'azzedür ve ta'lîm ve te'allüm itdükleri fûnûnun ekseri tıbb ve ḥikmet ve nücûm ve hendese ve mantıkdur ve fikh-ı dîn-i Mûsevî ve tefsîr-i Tevrât dahi ta'lîm ve te'allüm iderler ki bu fenlerin mu'allimleri aḥbâr-ı Yehûd'dandır ve Yehûd'un mütemevvilleri bu havrânun mu'allim ve müte'allimleri havâyici için evkâf ve sadakât-ı câriye vaz' itmişlerdür ve bu atfâl ve sıbyân içinde olan eytâma ve fukarâ ve mesâkîne her sene bir yevm-i mu'ayyende kamû ve kaba tevzî' ve i'tâ iderler. Ehl-i Selânik içinde ol gün havrâda teferrûc-i 'azîm olur. Râkum'ul-hurûf ehl-i Selânik'den ba'zı ihvânla bir iki def'a bu havrâ teferrûcine [II,17b] varmak vâkı' oldu. Bir def'ada bu atfâl ve sıbyân havrâ içinde ehl-i İslâm gördükleri vaktde bi'l-ittifâk sadâ-yı bülend ile kırâete şurû' itdiler ve bir iki def'a dahi varıldukda böyle itmediler. Ba'zı ehl-i Selânik'e sebebin suâl itdüm: "Yehûd halk-ı Selânik'den fi'l-cümle lugat-ı Yehûd'a vâkıf zann itdükleri ehl-i İslâm'dan kimse vardukda bu vaz'ı itmezler. Zîrâ ehl-i İslâm'ı gördükde ol girivleri hâşâ sebb ü la'n-ı dîn-i İslâm'dur ve atfâl ve sıbyândan bu vaz' mu'allimleri işârâtı iledür" deyü cevâb virdi ve'l-'uhdetü 'aleyh ve Selânik'ün kesret-i Yehûd'dan kat'-ı nazar itdükden sonra leb-i deryâda olduğı vechden ve sâyir vücûh-ı şettâdan Selânik İstanbul'dan bir kıt'adur ve ehl-i Selânik'den niçe ashâb-ı ma'ârif fuzalâ zuhûr itmişdür ve 'ale'l-ittisâl zuhûr itmek üzredür ve Selânik Kostanḫniyye'nün cânib-i garbî ve cenûbsindedür. Tarîk-ı berden Selânik ve Kostanḫniyye beyni on üç günlük yoldur ve tarîk-ı bahrden Selânik Körföz'ünden gayri Kostanḫniyye'den Kesendere sâḫiline gelince iki yüz elli mîlden ziyâdedür ve sâḫil-i Kesendere'den Selânik limânına gelince yüz mîle karıbdür ki tarîk-ı bahrden Kostanḫniyye ve Selânik beyni üç yüz elli mîlden ziyâdedür ve Kesendere feth-i kâf ve sîn-i mühmele ve nûn-ı sâkine ve dâl ve râ-i mühmeleteyn-i meftûhateyn ve âhiri hâ ile bir cebel-i tûlânîdür ve dirahistân ve bîşe-zârdur ve Selânik'den Yenice-i Vardar nısf merhaledür ve Selânik'den 'Avret-hısârı bir merhaledür

ve Selânik'den Usturumca üç günlük yoldur ve Selânik'den Siroz iki günlük yoldur ve Selânik'den Sidrekabsi iki merhale-i haffedür ve Selânik'den Dırama üç günlük yoldur ve Selânik'den Bahr-i Rûm'da Kavala dört günlük yoldur. Râkımü'l-hurûf bu menâzilün mesâfâtını gayrden istimâ' ile ta'yîn itmedüm. Mecmû'ında râkımü'l-hurûfa bi'd-defe'ât müsâferet vâkı' olmuşdur.